Broedvogels boerderij Bocum te Kloosterburen (2024)

Alwin van Lubeck & Addo van der Eijk

Rapport Wierde & Dijk 2024

Broedvogels boerderij Bocum te Kloosterburen (2024)

In 2024 is het boerenerf van boerderij Bocum te Kloosterburen geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie vond plaats in het kader van het ervenproject Mooi Heem van agrarische natuurvereniging Wierde & Dijk.

Alwin van Lubeck & Addo van der Eijk

Rapport Mooi Heem 2024

Wijze van citeren: Lubeck van A. & A. van der Eijk, 2024. Broedvogels boerderij Bocum te Kloosterburen (2024), Wierde & Dijk.

Foto cover: Zwarte roodstaart, gezien op 7 juni 2024 op Bokum (Foto Alwin van Lubeck)

Het project Mooi Heem is financieel mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van de provincie Groningen vanuit het programma Bos en Hout, gemeente Eemsdelta, gemeente Het Hogeland, Wierde & Dijk en Toukomst, een initiatief van het Nationaal Programma Groningen.

Inhoud

1. INLEIDING 3

2. BESCHRIJVING (BOEREN)ERF 4

3. WERKWIJZE EN WEERSOMSTANDIGHEDEN 6

4. RESULTATEN BROEDVOGELS 8

5. LITERATUUR 10

BIJLAGE 1: BROEDCODES 11

BIJLAGE 2: SOORT- EN TERRITORIUMKAARTEN 12

1. Inleiding

In 2024 is een broedvogelinventarisatie uitgevoerd op het boerenerf van boerderij Bocum te Kloosterburen. Hierbij zijn alle waargenomen vogelsoorten integraal gekarteerd volgens de BMP-methode van Sovon. De inventarisatie vond plaats in het kader van Mooi Heem, het ervenproject van agrarische natuurvereniging Wierde & Dijk. Met het project vergroot Wierde & Dijk de biodiversiteit op Noord-Groninger erven en wordt de natuur op de erven in kaart gebracht. Deze en andere inventarisaties dragen bij aan het onder de aandacht brengen van de waarde en betekenis van boerenerven voor flora en fauna.

In dit rapport presenteren we de resultaten van de broedvogelkartering. Alwin van Lubeck voerde de inventarisatie uit. De rapportage is opgeteld door Addo van der Eijk en Alwin van Lubeck.

Wierde & Dijk is een vereniging voor natuur- en landschapsbeheer in Noord-Groningen. Zij verenigt streekbewoners die zich willen inzetten voor de bescherming van natuur en landschap in Noord-Groningen. Agrarische leden en burgerleden werken daarin samen. De afgelopen jaren heeft Wierde & Dijk zich ingezet voor projecten op het gebied van akker- en weidevogelbeheer, dijkbeheer, kolken, groene erven en agrarisch landschappelijk bouwen.

De familie Meijer wordt bedankt voor de medewerking aan deze broedvogelinventarisatie en het beschikbaar stellen van het erf voor dit onderzoek.

Meerkoet en jong, gezien op 24 mei 2024 op Bocum (Foto Alwin van Lubeck)

2. Beschrijving (boeren)erf

Adres *: Bokum 3, 9977 TC Kloosterburen*
Geïnventariseerd oppervlakte *: 4 hectare*
Geïnventariseerde elementen *: Boerenerf*

Bocum ligt ten noorden van Kloosterburen. Het terrein bestaat uit twee boerderijen: Oud Bokum (oostzijde) en Nieuw Bocum (westzijde). Oud Bokum is een oude monumentale boerderij. De boerderij wordt momenteel niet bewoond. Op Oud Bocum staat veel oud geboomte. Rij van oude Linden (met broek) aan de zuidrand van het erf. Aan de oostkant van het erf diverse soorten bomen, o.a. iep, esdoorn, es en enkele linden. Aan de oost- en zuidzijde ligt een gracht. Aan de oostzijde, buiten de gracht, bevindt zich een lange oude beukenlaan (en enkele andere soorten bomen) met ondergroei van o.a. veel zevenblad. Het gazon ligt aan oost- en zuidzijde van de boerderij, met aan de oostzijde ook een boomgaard met meerdere vruchtbomen van allerlei soort. Ook zijn perken van sierplanten en struiken aanwezig (Stockmann, 2022). Nieuw Bocum ligt ten westen van Oud Bokum. Deze boerderij is in gebruik bij landbouwbedrijf Maatschap Nieuw Bocum. Het woonhuis dateert van 1868. Het achtererf is verhard, aan de noordzijde staat een grote nieuwe schuur. Op het voorerf staan grote solitaire bomen, aan de zuidzijde ligt een gracht en aan de noord- en westzijde bevindt zich een windsingel.

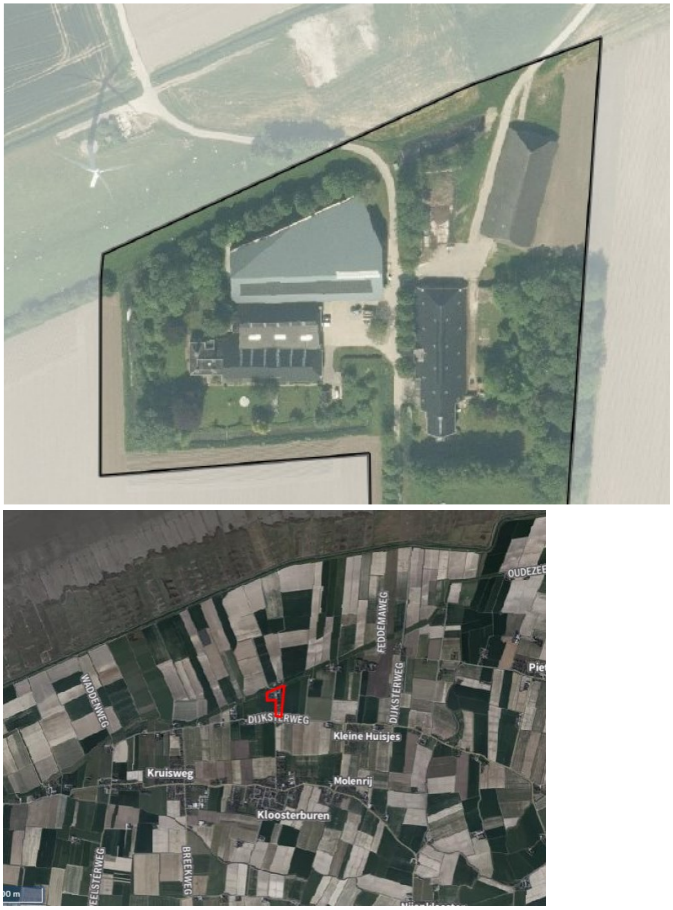

Figuur 1: Ligging van het op broedvogels geïnventariseerd onderzoeksgebied.

Boerderij Oud Bokum (Foto Leo Stockmann)

Roodborsttapuit, gezien op 24 mei 2024 op Bocum (Foto Alwin van Lubeck)

3. Werkwijze en weersomstandigheden

De broedvogelinventarisatie is uitgevoerd conform de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon Vogelonderzoek Nederland (Vergeer et al., 2023). De BMP-methode heeft tot doel vast te stellen welke broedvogelsoorten en aantallen in een gebied voorkomen. Bij het BMP wordt een onderzoeksgebied meerdere keren in een seizoen bezocht. Het aantal bezoeken is afhankelijk van het landschapstype. Zo hoeft een kwelder minder vaak bezocht te worden dan een bosgebied. Het (boeren)erf staat binnen de BMP-methode niet als zodanig beschreven. Voor de opzet van de erfinventarisaties is gekozen voor 6 tellingen. De inschatting is dat dit aantal voldoende is voor het getalsmatig voorkomen van broedvogelsoorten en aantallen te kunnen vastleggen. Een nachtbezoek, onder meer voor uilen en rallen, is in deze inventarisatie niet uitgevoerd. Omdat veel vogels zingen en actief zijn omstreeks zonsopgang, zijn de meeste tellingen zijn in de eerste uren na zonsopgang uitgevoerd.

	Bezoekdatum	Tijdstip
1.	22 maart 2024	11:36 t/m 12:00
2.	5 april 2024	09:11 t/m 09:55
3.	26 april 2024	08:07 t/m 08:38
4.	10 mei 2024	07:50 t/m 08:25
5.	24 mei 2024	09:41 t/m 10:18
6.	7 juni 2024	08:58 t/m 09:19

Tabel 1: Bezoeken aan onderzoeksgebied.

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd in de Applicatie Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. De broedcodes staan in bijlage 1. Er bestaan 16 broedcodes, zoals ‘Baltsend paar in broedbiotoop’ (code 5) en ‘Nest met eieren’ (code 15). Hoe hoger de code, hoe groter de kans is dat de waarneming daadwerkelijk op een broedgeval wijst.

Na afloop van het veldwerk is het aantal territoria bepaald via het programma autoclustering van Sovon. Dit programma clustert alle waarnemingen op grond van vaste criteria. Voor elke vogelsoort gelden andere criteria. Zo verschilt de datumgrens per soort. Alleen waarnemingen binnen de datumgrenzen worden meegerekend. Voor gele kwikstaart ligt de datumgrens bijvoorbeeld van 10 april tot 15 juli, voor winterkoning van 25 januari tot 15 juli. De automatische clustering is vervolgens door de waarnemer gecontroleerd.

Met het BMP-methode brengt Sovon ontwikkelingen van de aantallen en de verspreiding van de Nederlandse broedvogels in kaart. De methode maakt het mogelijk om trends in beeld te brengen. Dankzij het BMP is bekend of soorten de afgelopen jaren voor- of juist achteruit zijn gegaan. De voor dit project ingevoerde waarnemingen dragen bij aan het landelijke beeld van de Nederlandse broedvogels.

Het goed kunnen waarnemen van het aantal broedparen en de broedvogelsoorten hangt onder meer af van de weersomstandigheid tijdens een broedseizoen. Zo zijn vogels beter waar te nemen op windstille en zonnige dagen dan op dagen met harde regen en wind. In de rapportage over broedvogelinventarisaties wordt daarom altijd de weersomstandigheden beschreven.

Weer broedseizoen 2024

De gemiddelde temperatuur in de lente kwam uit op 11,8 °C tegen een langjarig gemiddelde van 9,9°C. Daarmee was het een recordwarme lente. Het vorige record, 11,7 °C, dateert van 2007. Alle drie lentemaanden waren ruim warmer dan normaal. De lente was met 256 millimeter neerslag gemiddeld over Nederland één van de natste lentes sinds 1906. Normaal valt er gemiddeld 148 millimeter. De lente was met gemiddeld 504 uur zon somber, normaal is 567 uur. In juni was het lange tijd koel, maar de laatste week verliep zomers. Op 10 juni viel in het noorden 35-50 millimeter regen, in het oosten van Groningen plaatselijk meer dan 80 millimeter.

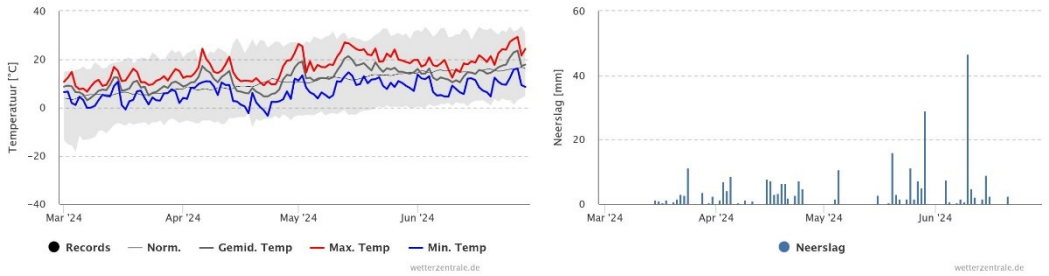

Figuur 2: Gemiddelde temperatuur en hoeveelheid neerslag per dag van 1 maart 2024 tot 1 juli 2024 (Bron: KNMI).

Erf van de boerderij (Foto Leo Stockmann)

4. Resultaten broedvogels

In het onderzoeksgebied zijn in totaal 30 soorten broedvogels vastgesteld, waaronder 4 Rode Lijst soorten, te weten boerenzwaluw, grauwe vliegenvanger, koekoek en spotvogel. In totaal zijn 69 territoria geteld.

Soort	Aantal broedpaar/ territoria (erf)	Rode Lijst
Bergeend	1	
Boerenzwaluw	6	gevoelig
Fazant	1	
Fitis	3	
Gaai	1	
Gekraagde Roodstaart	1	
Grasmus	2	
Grauwe Vliegenvanger	3	gevoelig
Groenling	1	
Grote Bonte Specht	1	
Holenduif	1	
Houtduif	2	
Kerkuil	1	
Koekoek	1	kwetsbaar
Koolmees	5	
Meerkoet	1	
Merel	4	
Pimpelmees	2	
Putter	5	
Spotvogel	1	gevoelig
Spreeuw	1	
Tjiftjaf	3	
Vink	5	
Waterhoen	1	
Wilde Eend	3	
Winterkoning	7	
Witte Kwikstaart	1	
Zwarte Kraai	1	
Zwarte Roodstaart	1	
Zwartkop	3	
TOTAAL SOORTEN	**30**	
TOTAAL TERRITORIA	**69**	

Tabel 2: Broedvogels in het onderzoeksgebied.

Met 30 broedvogelsoorten is Bocum rijk aan broedvogels. Winterkoning was met 7 territoria de meeste voorkomende broedvogel op het erf, gevolgd door boerenzwaluw met 6 territoria. De boerenzwaluw staat op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. In de boerenschuren van Oud Bokum en van Nieuw Bocum zijn bewoonde nesten van boerenzwaluwen aangetroffen. Op 7 juni 2024 is op het erf een pas uitgevlogen jonge groenling gezien. Van de houtduif zijn twee keer hoge aantallen geteld, namelijk 32 exemplaren op 22 maart 2024 en 30 exemplaren op 26 april 2024.

Niet alle waargenomen vogels worden met de selectiecriteria van Sovon uiteindelijk een territoria. Zo kan het zijn dat een soort eenmaal op het erf is aangetroffen, terwijl twee waarnemingen dicht bij elkaar vereist zijn om als een territorium gerekend te worden. Sommige waargenomen vogelsoorten staan daarom niet in bovenstaande lijst. Op dit erf geldt het voor de soorten blauwe reiger, buizerd, kneu, kramsvogel, zanglijster en waterpieper. De waterpieper is gezien op 5 april 2024.

Waterhoen, gezien op 7 juni 2024 op Bocum (Foto Alwin van Lubeck)

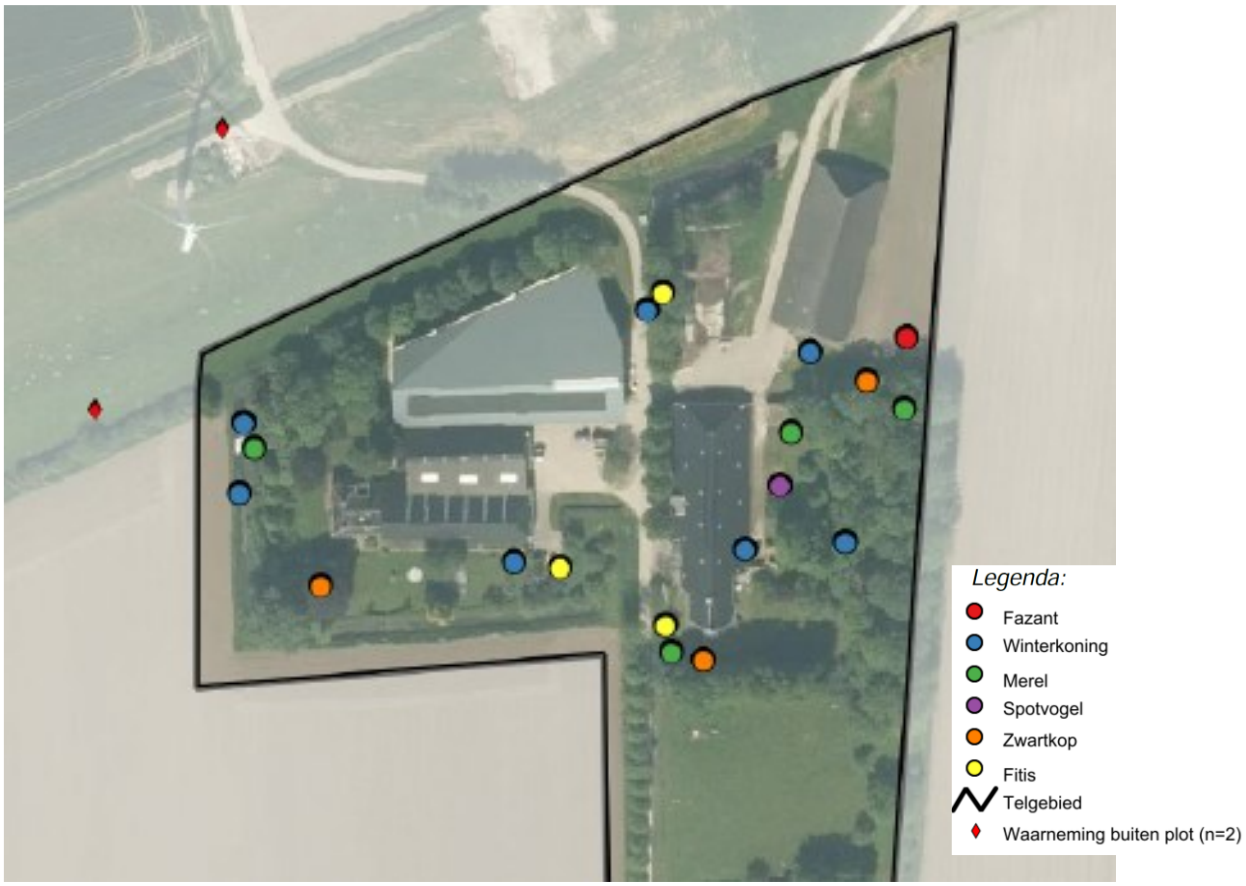

Figuur 3: struweelvogels op het erf van Bocum

Door de vele bosschages en singels broeden op het erf veel struweelvogels (Figuur 3), zoals winterkoning, merel en zwartkop.

5. Literatuur

Kleunen, A. van, Foppen, R. & van Turnhout, C. van 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Stockmann, L, 2022. Wat leeft er op het boerenerf? Deel flora en vegetatie. Wierde & Dijk.

Vergeer, J.W., Boele, A., van Bruggen, J. & van Turnhout, J., 2023. Handleiding BMP en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage 1: broedcodes

Overzicht 16 broedcodes

Code 0
Niet-territoriumindicerende waarnemingen buiten geschikt broedbiotoop
Bijv. een groep Rotganzen, een Witgat in een sloot, maar ook: een groep Krakeenden eind maart op een kaal zandgat. Dit type waarnemingen hoeft niet genoteerd te worden, het zijn per definitie geen geldige waarnemingen. Wil je ze toch noteren, hanteer dan de code 0. Ze doen niet mee bij de interpretatie.

Code 1
Volwassen individu in mogelijk broedbiotoop
Geef tenminste bij Wilde Eend, Soepeend, Tafeleend, Kuifeend, Middelste Zaagbek, Fazant, Kievit, Kemphaan, Baardman en Huismus aan of het een mannetje dan wel vrouwtje betreft. Dit heeft bij deze soorten namelijk invloed op de bepaling van het aantal territoria.

Code 2
Zingend of baltsend individu in geschikt broedbiotoop
In bos, struweel, moeras en stedelijk gebied is dit veruit de meest gebruikte broedcode, met name voor zangvogels.

Code 3
Paar in geschikt broedbiotoop
Veel voorkomende code bij niet-zangvogels. Een baltsend paar krijgt code 5.
Let op: een zingende vogel telt bij de clustering vaak zwaarder dan een paartje! Heb je de keuze tussen code 3 of code 2, noteer dan code 2.

Code 5
Baltsend paar in broedbiotoop
Hieronder valt ook voeren van een vrouwtje door het mannetje.

Code 6
Bezoek van een vogel aan een waarschijnlijke nestplaats
Bijv. Huismus die onder dakpan kruipt, Boerenzwaluw die schuur invliegt. Let op: één waarneming van deze code leidt vaak niet direct tot een territorium, terwijl dat vanaf broedcode 7 veelal wel het geval is.

Code 7
Alarmeren/angstkreten of ander gedrag dat wijst op aanwezigheid van nest of jongen
Let op: soms alarmeren vogels zonder dat sprake is van een broedgeval, of zijn de jongen al ver van het nest verwijderd (vooral bij ganzen, eenden, Kievit, Grutto). Dan deze code niet gebruiken; let daarom goed op of de vogel plaatsgebonden is.

Code 9
Transport van nestmateriaal/nestbouw/uithakken of graven nestholte
Achterhaal zo goed mogelijk waar de vogel naar toe vliegt en noteer de waarneming op die plek op de kaart. Voorkom zo dat het territorium uiteindelijk op de plaats komt waar de vogel bijv. takken voor het nest verzamelt.

Code 10
Afleidingsgedrag
De vogel doet alsof hij verlamd/gewond is en lokt zo de waarnemer van het nest. Dit gedrag komt voor bij in open terrein broedende eenden en steltlopers en bij enkele zangvogels, waaronder Rietgors.

Code 11
Pas gebruikt nest of eierschalen
Let op: eierschalen kunnen verplaatst zijn door een predator en van een andere locatie afkomstig zijn. Bij twijfel deze code niet gebruiken.

Code 12
Pas uitgevlogen nestblijvers, of uitgelopen donsjongen van nestvlieders
Gebruik deze code bij nestvlieders alleen bij jonge pullen nabij het vermoedelijke nest. Niet gebruiken voor verzamelplaatsen van pullen, waar bijv. families Grauwe Ganzen of Bergeenden uit de wijde omgeving naartoe trekken, of waar jonge Kieviten en Grutto's opgroeien. Ze kunnen binnen enkele dagen ver van de nestomgeving zijn verwijderd.

Code 13
Gebruikt nest met onbekende inhoud
Bezoek van oudervogel aan een nest waarvan de inhoud niet kan worden vastgesteld, of waarneming van een broedende vogel. Voorbeeld: Zwarte Kraai in broedhouding op nest hoog in boom.

Code 14
Transport voedsel of ontlasting
Vooral bij zangvogels een goed bruikbare code. Niet zomaar gebruiken bij soorten die vaak lange voedselvluchten maken, zoals meeuwen, sterns en IJsvogel. Ook niet gebruiken bij het voeren van reeds uitgevlogen jongen.

Code 15
Nest met eieren

Code 16
Nest met jongen

Codes 4 (territoriumgedrag op dezelfde plaats, vastgesteld minstens 10 dagen uit elkaar) en 8 (vogel met broedvlekken, alleen in de hand vast te stellen) worden in het veld niet gebruikt.

Bijlage 2: soort- en territoriumkaarten